

Statistisk Literatur.

Anmeldt ved A. J.

-
- (1. Norsk social Enquête. — 2. Svensk Arbejdsstatistik. — 3. Haandkraft og Maskinkraft. — 4. Miss Collet om Kvindearbejde. — 5. Et statistisk Lexikon. — 6. Tidsskrifter).

I. Norsk social Enquête.

Socialstatistik I—III. Bilag til den parlamentariske Arbejderkommissions Indstilling. Udarbejdet ved Direktør A. N. Kiær og Pastor E. Hanssen. Kristiania 1898—99.

Et omfangsrigt Arbejde, udført med Anvendelse af den i Norge tidligere prøvede repræsentative Methode. Et dristigt Førstehaandsforsøg paa at sætte Spaden dybt i Jorden og drage frem for Lyset en Række Forhold, om hvilke man hidtil intet har vidst. Et overvældende Tabelmateriale (Bind I og II) og en forklarende Indledning (Bind I), hvis Textafdeling for største Delen er bleven til under Direktør Kiærs altid grundige og omhyggelige Redaktion.

De foreliggende tre Bind af Arbejderkommissionens Socialstatistik omhandle kun et enkelt af de syv Afsnit, hvori Kommissionen har delt sit Undersøgelsesarbejde, nemlig: Alders- og Indtægtsforhold for Personer i forskellige Livsstillinger, saaledes som disse Forhold stillede

sig a) da deres Arbejde begyndte og b) i Aaret 1894. De øvrige 6 Afsnit (om Invaliditets-, Sygeligheds- og Arbejdsløshedsforhold, om Driftsudgifter og Driftsindtægter ved Jordbrug, Husmands- og Tyendeforhold m. m.) ville blive behandlere i senere udkommende Bind.

Det repræsentative Udvalg, hvorpaa Undersøgelsen hviler, omfattede et Antal af c. 8200 voxne Mænd og Kvinder i forskellige Livsstillinger og fordelt saaledes mellem Rigets Byer og Landdistrikter, at Bybefolkningen blev noget stærkere repræsenteret, end den skulde være efter Folketællingen 1891. Da Bybefolkningen imidlertid i de senere Aar har været i stærkere Stigning end Landbefolkningen, er man med Føje gaaet ud fra, at den repræsentative Tælling (der foretoges 31. Decbr. 1894), for saa vidt angaar Fordelingen mellem By og Land, paa det nærmeste svarer til det ved Midten af Aaret 1897 bestaaende Forhold.

Ved Fordelingen mellem de forskellige Byer sørgede man, saa vidt gørligt, for at faa Hovedstaden, de større og de mindre Provinsbyer forholdsmæssig repræsenterede, ligesom der toges Hensyn til de i de forskellige Byer fremherskende Næringsveje (Industri, Trælasthandel, Fiskehandel, Søfart). Endelig maatte Fordelingen foretages med Henblik paa, at ogsaa den forskellige geografiske Beliggenhed kom til sin Ret. Det siger sig selv, at en saadan repræsentativ Fordeling, hvor forskellige, hverandre krydsende Hensyn maa tages i Betragtning, er en overmaade vanskelig Sag, og at man ikke kan vente en i alle Enkeltheder fuldt ud gennemført Repræsentation. At Fordelingen dog er lykkedes ret vel, fremgaar af forskellige Prøver,

der gennemgaaende kun vise smaa Afvigelser fra det normale Forhold, 7 pCt. af den voxne Befolkning. For Landdistrikternes Vedkommende frembød Fordelingen mellem de forskellige Amter, Herreder og Sogne ikke færre Vanskeligheder, navnlig paa Grund af Næringsforholdenes undertiden stærkt blandede Beskaffenhed.

Efter at den geografiske Fordeling af Tællingsblanketterne (Personsedler) var tilendebragt, gjaldt det om at sikre sig, at man ogsaa indenfor hver By og hvert Sogn fik alle Lag af Befolkningen repræsenteret i det rette Forhold. I Kristiania gik man frem paa den Maade, at man udvalgte sig 62 af Byens c. 400 Gader, saaledes at alle Dele af Byen bleve repræsenterede. Af de folkerigeste Gader, d. v. s. de, der havde mindst 1000 Indbyggere, blev medtaget omtrent Halvdelen, og Undersøgelsen kom her til at omfatte hvert tiende Hus. Af de middelstore Gader medtoges en Fjerdedel, men her undersøgtes hvert femte Hus. I de mindste Gader omfattede Undersøgelsen hvert andet eller (for 6 ganske smaa Gaders Vedkommende) hvert Hus. — I Provinsbyerne var Fremgangsmaaden en lignende, men dog adskillig simplere. — Paa Landet var det nærmest overladt til Tællernes Skøn at vælge en Rute, der kom til at berøre saavel de mere velhavende som de fattige Familiers og Enkeltpersoners Boliger.

Til Kontrol med, at det tilvejebragte Udvalg af Befolkningen havde en virkelig repræsentativ Karakter, havde man nu Folketællingsresultaterne af 1891. Det viste sig, at der var den ønskeligste Overensstemmelse med Hensyn til Fordelingen efter Køn, Alder og Livs-

stilling, hvorimod den præsentative Tælling gav et noget for stort Antal gifte Personer — navnlig Mænd imellem 20 og 30 Aar, et Forhold, som antages delvis at skrive sig fra, at det undertiden kan have været vanskeligt for Tællerne at træffe de yngre ugifte Mænd hjemme, og at man har haft lettere ved at faa Oplysning om de gifte Mænd, der have været midlertidig fraværende (paa Arbejde eller paa Rejser).

Trods den gennemgaaende Overensstemmelse paa de nævnte Kontrolpunkter, er det dog ikke dermed bevist, at Udvalget virkelig var fuldt ud repræsentativt netop med Hensyn til de Forhold, det var Opgaven at undersøge. Det er ganske vist rigtigt, at jo større Overensstemmelser der findes paa de Punkter, der kunne kontrolleres, desto større Sandsynlighed er der for, at Udvalget kan bruges til almen-gyldige Slutninger ogsaa paa de Punkter, hvor ingen ældre Oplysninger staa til Raadighed; og dette gælder navnlig, naar disse Punkter kunne antages at staa i Aarsagsforbindelse med hine (f. Ex. Indtægter i Forhold til Livsstillinger). Men der bliver dog altid tilbage en Mulighed for, at man ved Dannelsen af Udvalget kan have begaaet en eller anden methodisk Fejl, som ikke røber sig ved Sammenstillingen med Kontrolmaterialet, og Spørgsmaalet er da, om der gives noget Middel til at komme paa Spor efter saadanne mulig tilstedeværende Fejl.

Et saadant Middel gives der i »Stikprøven«. Dr. Clemens Heiss har i »Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik« *) med Føje gjort gældende, at

*) 14de Bind 3-4 Hefte.

det — methodisk set — er en Urimelighed, at man ikke har suppleret den repræsentative Tælling med et eller flere fuldstændige Udsnit. Man burde som Kontrolmiddel have udstrakt Undersøgelsen til alle voxne Mænd og Kvinder i nogle faa By- og Landkommuner. Selv om man herved — af Bekostningshensyn e. l. — var bleven tvungen til at reducere det repræsentative Udvalg fra 82,000 til 72,000, vilde dette Tab formentlig være blevet fuldt opvejet ved den forøgede Beviskraft, der vilde kunne tillægges Tallene.

Undersøgelsen har fremdraget en stor Mængde Oplysninger om det norske Folks økonomiske Tilstand; om de forskellige Indtægtsgrupperes Styrke i By og paa Landet samt i forskellige Klasser af Livsstillinger; om Indtægten ved forskellige Alderstrin; om Arbejdsindtægt og Formuesindtægt o. s. v. Der er foretaget Beregninger af den norske Nationalindtægt i Aarene 1890, 1894 og 1898 og angaaende det samlede Indtægtsbeløb, der kan antages at blive tjent af en Generation.

Til en stor Del af de her nævnte Forhold havde man dog i Forvejen ret grundigt Kendskab*), og om end Arbejderkommissionens Værk her har aabnet Vej for et dybere Indblik, er det dog ikke paa dette Punkt at Værket fortrinsvis interesserer. Det ejendommelige ved denne Enquête og det, der fremfor alt giver den en kvalificeret Plads i den sociale Forsknings Literatur, det er, at der er taget Sigte ikke alene paa at give et

*) Jfr. Kiær: Indtægts- og Formuesforhold i Norge. Udgivet som Tillæg til »Statsøkonomisk Tidsskrift« 1892 og 1893. — Endvidere: Statistiske Oplysninger om Indtægts- og Formuesforhold (Socialstatistik II). Udg. af Det statistiske Centralbureau, Kristiania 1897.

Billede af Øjeblikkets Tilstand, men tillige — og for det hidtil offentliggjorte Afsnits Vedkommende kan man maaske sige: i første Linie — at kaste Lys over Befolkningens sociale Tilstande Livet igennem. Der gives saaledes Svar paa Spørgsmaalet, i hvilken Alder de nulevende Personer i forskellige Livsstillinger begyndte at arbejde erhvervsmæssig, der gives Oplysning om, i hvilke Livsstillinger Arbejdet er begyndt, og hvorledes disse Forhold have udviklet sig i Tidens Løb. De to nævnte Momenter ere dernæst indbyrdes kombinerede, idet der oplyses for det første i hvilke Livsstillinger de, der begyndte Arbejdet i en vis bestemt Alder, og for det andet i hvilken Alder de, der begyndte at arbejde i en vis bestemt Livsstilling, indtraadte i Erhvervslivet. Endvidere er den Alder, i hvilken de undersøgte Personer begyndte at arbejde, sat i Forhold til deres Fædres Livsstillinger, og disse atter sammenholdte med de Livsstillinger, i hvilke Børnene begyndte at arbejde. Selvfølgelig er ogsaa Begyndelseslivsstillingen sat i Forhold til Livsstillingen i Undersøgelsesøjeblikket. Der er gjort Rede for Begyndelsesindtægten i forskellige Tidsafsnit, og for den Indflydelse, Alderen har øvet paa Begyndelsesindtægten Størrelse. Kort sagt, det fyldige Materiale har tilladt en Mængde højst lærerige Talkombinationer, ved Hjælp af hvilke der paa Kryds og paa Tværs er kastet Lys ind over store Omraader af Befolkningens Liv, som hidtil have ligget hen i fuldstændigt Mørke.

Det er klart, at et Arbejde, der som dette næsten uafbrudt bevæger sig ad ubanede Veje, maa støde paa mange Vanskeligheder. Disse ere ikke alle blevne

overvundne (jfr. saaledes, ved Spørgsmaalet om Overgang fra én Livsstilling til en anden, den ufyldstgørende Vejledning, der er givet til Bedømmelse af den Indflydelse, som Tidsafstanden mellem Arbejdets Begyndelse og Undersøgelsesøjeblikket kan have øvet); men Bearbejderne have da heller ikke sagt deres sidste Ord endnu. En Slutningsbemærkning om, at det nu offentliggjorte kun repræsenterer en Brøkdel af det tilstede værende Stof, og at den undertiden anvendte summariske Behandlingsmaade var nødvendiggjort af Hensyn til Kommissionens Arbejde, tage vi som en Vexel, hvis Indfrielse vi imødesee med Længsel.

2. Svensk Arbejdsstatistik.

Arbetsstatistik. Verkstald på uppdrag af kongl. kommerskollegium och under dess öfverinseende:

I. Johan Leffler. Undersökning af bagerierna i Sverige. Stockholm 1899.

II. Henning Elmquist. Undersökning af tabaksindustrien i Sverige. Stockholm 1899.

Med de to nævnte Skrifter har det svenske Kommerkollegium paabegyndt Udgivelsen af en Række Specialundersøgelser angaaende Arbejdsforhold i forskellige Fag. Saa vidt det kan skønnes, ligge Forholdene i Sverige gunstigt for Udviklingen af en rationel Socialstatistik. For det første er der ingen Mangel paa personelle Kræfter, der ere egnede til at tage Opgaven op. Dernæst er der allerede udført en Række banebrydende Arbejder, blandt hvilke de med Understøttelse af den Lorénske Stiftelse tilvejebragte Enquêter særlig fortjene Paaagtning. Og last, not least synes Bevillingsmagten at være til Sinds at yde den nødvendige materielle Støtte med rund Haand.

Den ved de to foreliggende Undersøgelser anvendte Methode er en Blanding af den statistiske og den enquêtémæssige. Paa den ene Side har man ikke ladet sig nøje med et snævert begrænset Udsnit (Undersøgelsen af Bagerivirksomheden omfatter alle Rigets 79 Byer og 45 større Landsbyer, Undersøgelsen af Tobaksindustrien tager endog principielt alt med); man har holdt Rammerne aabne for hele Virkelighedens brogede Mangfoldighed og ladet Typerne træde frem af sig selv gennem de store Tal. Paa den anden Side har man ikke indskrænket sig til at medtage saadanne Oplysninger, som kunne gives i Talform alene, uden Mellekomst af et personligt Skøn, men man har ladet Landet berejse af vel instruerede Undersøgere, hvis Opgave det var, ved personligt Besøg paa Arbejdsstederne, dels at overbevise sig om, at de stillede Spørgsmaal bleve rigtigt besvarede af Arbejdsgivere og Arbejdere, dels at foretage selvstændige Undersøgelser af saadanne Forhold (sanitære Tilstande o. l.), som ikke lade sig fremstille alene ad tabellarisk Vej.

Undersøgelserne spænde, saglig sét, over et stort Omraade. Fællestitelen »Arbetsstatistik« er i Grunden for lidet rummelig; her foreligger ikke alene en Arbejdsstatistik, men ogsaa en fyldig Arbejderstatistik og i hvert Fald Rudimenterne af en Bedriftsstatistik. Til den sidste er der for Tobaksindustriens Vedkommende knyttet en historisk Fremstilling af Fagets Udvikling i Sverige siden Anlæget af den første Tobaksfabrik i Midten af det 17. Aarhundrede.

Uden at komme ind paa en Redegørelse for de mange specielle Æmner, der findes omhandlede i de

to Skrifter, skulle vi her fremhæve et Par Enkeltheder af særlig Interesse.

Til Tobaksarbejderne har man bl. a. stillet Spørgsmaal om Forældrenes og Ægtefællens Livsstilling. Nogen stærkt udpræget Professions-Arvelighed synes ikke at være til Stede her; af 4380 Arbejdere vare kun 306 (7 pCt.) Børn af Mænd, der selv havde arbejdet i Tobaksindustrien; af de mandlige Arbejdere havde omtrent hver tiende, af de kvindelige omtrent hver tyvende valgt sin Faders Livsstilling. 179 Arbejdere opgav, at deres Moder havde været beskæftiget ved Tobaksfabrikation, 64 at baade Faderen og Moderen havde været Tobaksarbejdere. Det synes iøvrigt mærkeligt, at man ikke ved Behandlingen af dette Forhold har benyttet de foreliggende Aldersopgivelser; maaske vilde dog en Kombination af Arbejdernes Alder og Faderens Livsstilling have vist sig statistisk mere frugtbringende end den stærke Sondring efter geografiske Linier, som man, saavel ved dette som ved andre Spørgsmaal, har ofret saa urimelig megen Plads.

Et Punkt, som for begge Undersøgelser synes at være lykkedes godt, er Udredningen af Arbejdernes Lønningsforhold. Der er lagt megen Vægt paa at skaffe saa fyldige og nøjagtige Primæropgivelser som muligt, og navnlig har man iagttaget at faa Oplysninger baade fra Arbejderne og Arbejdsgiverne, fra sidstnævnte saa vidt gørligt ved Udskrift af Lønningslister. Mest rationelt er man gaaet frem ved Undersøgelsen af Tobaksarbejdernes Løn; der foreligger her det første fuldstændige Forsøg paa i Praxis at anvende de Principer for en moderne Lønstatistik, som bleve foreslaaede af det internationale statistiske Institut ved dets Kongres i

Wien 1891. De her opstillede Fordringer vare i Korthed følgende:

1) at det ikke er fyldestgørende at oplyse almindelige Gennemsnit af Arbejdslønninger, men at man i Hovedsagen bør rette Undersøgelsen mod de, ifølge Arbejdsgivernes Lønningsbøger, til hver enkelt Arbejder virkelig udbetalte Beløb;

2) at man ikke bør blive staaende ved en Efterforskning af Dag- eller Ugelønnen, men at man ved Siden heraf fremfor alt bør tilvejebringe Oplysning om den Aarsindtægt, hver enkelt Arbejder har skaffet sig ved sit Arbejde;

3) at man ved Bearbejdelsen af Oplysningerne og Fremstillingen af Resultaterne, i saa stort Omfang som muligt, bør dele Arbejderne efter Køn, Alder, Arbejdets Art, Arbejdstidens Længde, Lønningsform, Arbejdsstedets Beliggenhed o. s. fr.

Det fortjener den største Anerkendelse, at Lederen af Undersøgelsen, Hr. Henning Elmquist, ikke er gaaet paa Akkord med disse Fordringer, hvis Fyldestgørelse bl. a. forudsætter et meget omfattende Efterretningsapparat (alene Ugelønnens Udskrivning af Lønningsbøgerne betyder jo for hver enkelt Arbejder 52 Talindførsler). Resultatet er blevet en fuldt ud mønstergyldig Lønstatistik. — Men herved er man ikke blevet staaende; man har rigtig sét, at Statistikerne i Grunden ikke er færdig med Arbejdslønnen, før der er gjort Rede for, hvorledes den er forbrugt. Udgiftsstatistikken er et nødvendigt Supplement til Indtægtsstatistikken, ja førstnævnte er vel i Grunden det egentlige Maal. Selv om det kun er en lille Begyndelse, her foreligger — alt for lille til at gøres til Genstand

for statistisk Bearbejdelse — fortjener det dog at fremhæves, at der er indsamlet og optrykt 14 Husholdningsregnskaber (hvert omfattende 1 Maaned) for mandlige og kvindelige Tobaksarbejdere i forskellige Dele af Landet.

Om Arbejdskonflikter i Tobaksindustrien i de senere Aar skulde der efter Planen indhentes Oplysninger ved Hjælp af Spørgeformularer, affattede i Overensstemmelse med dem, der benyttes i den officielle danske Statistik (jfr. Beslutning paa det nordiske statistiske Møde i Stockholm 1897). Disse Formularer, der ere beregnede paa at optage Meddelelser om Konflikterne under disses Forløb, viste sig imidlertid upraktiske i nærværende Tilfælde, hvor det gjaldt forlængst afsluttede Konflikter, og de kom derfor ikke til Anvendelse, hvorimod man underhaanden, dels hos Tobaksarbejderforbundet, dels hos forskellige Arbejdsgivere, tilvejebragte en Del Oplysninger om Striker og Lockouts i Tiaarsperioden 1888—97; men disse Oplysninger maatte selvfølgelig blive mindre udførlige og mindre fuldstændige, end man efter den oprindelige Plan havde paaregnet.

3. Haandkraft og Maskinkraft.

Hand and machine labor. I—II. Thirteenth annual report of the Commissioner of labor. Washington 1899.

I Sommeren 1894 vedtog de Forenede Staters Kongres en Beslutning, hvorved der stilledes Staternes Department of Labor en lige saa interessant som vanskelig Opgave. Man ønskede en Undersøgelse af

den Indflydelse, Maskintekniken erfaringsmæssig har øvet paa Arbejdet og Produktionsomkostningerne, af det indbyrdes Forhold mellem Haand- og Maskinarbejdets Produktivitet, af de faktiske Produktionsomkostninger ved Anvendelsen af Haandkraft og Maskinkraft i Industrien, af den Virkning, som Kvinders og Børns stigende Deltagelse i den maskinelle Industri har øvet paa Arbejdernes Løn, og endelig en Redegørelse for, i hvilket Forhold Produktionsomkostningerne ere blevne paavirkede af hver af de to Momenter: forandret Udbud af Arbejdskraft og Indførelse af Maskinkraft.

De omfattende Oplysninger, som Arbejdsdepartementet har tilvejebragt, ere godt egnede til at kaste Lys over de tre første Spørgsmaal. Hvad derimod de to sidste angaar, kunne de indsamlede Data næppe have nogen afgørende Betydning som Bevismateriale; man staar jo her overfor Problemer af overordentlig sammensat Natur, som vanskelig kunne tænkes løste alene ad statistisk Vej. Det lader sig let paavise, at den almindelige Tendens hos Arbejdslønnen har været opadgaaende, men særdeles vanskeligt vil det være, positivt at afgøre, hvorvidt Lønstigningen skyldes Brugen af Maskiner eller en højere Løvefod hos Arbejderne eller Arbejdets større Produktivitet eller alle disse Aarsager i Forening eller endelig andre Aarsager. Statistikken magter ikke dette udviklede Spørgsmaals endelige Løsning; den kan tilvejebringe en Række Oplysninger til Støtte for Argumentationen, men afveje det indbyrdes Styrkeforhold mellem de forskellige Aarsager, det formaar den ikke. Og paa samme Maade gaar det med det sidste Spørgsmaal; man kan

ad statistisk Vej paavise Produktionsomkostningernes Størrelse under den gamle og den nye Arbejdsform, men en positiv Angivelse af, i hvilket Forhold denne og hin Aarsag har bidraget til det samlede Resultat, vilde kun være mulig, dersom man gennem Experimenter kunde isolere de enkelte Aarsager.

I rigtig Erkendelse heraf har Arbejdsdepartementet da ogsaa ladet de to sidste Punkter af Opgaven ligge, og den omfangsrige Rapport beskæftiger sig kun med de tre første.

Naar et saadant Undersøgelsesarbejde som det foreliggende skulde gøres, kunde Tidspunktet vistnok ikke være bedre valgt. Paa den ene Side findes der i det fremskredne Amerika næppe noget Industrifag, hvor ikke Maskintekniken er brudt igennem; og paa den anden Side er der netop endnu saa meget tilbage af de ældre Arbejdsmethoder, at de nødvendige Sammenstillinger kunne foretages. Men det fremhæves i Beretningen, at hvis Arbejdet var blevet udsat nogle faa Aar, vilde det ikke have været muligt at tilvejebringe den Samling indgaaende Meddelelser om forældede Arbejdsmethoder, som den indeholder, og som saavel fra et teknisk som fra et økonomisk Synspunkt vil være af blivende Interesse.

Efter engelsk-amerikansk Skik har man forelagt Offentligheden det indsamlede Materiale i nogenlunde raa Tilstand. Det bestaar i det væsentlige af en Exempelsamling, omfattende 672 Dobbelt-numre. Hvert Dobbeltnummer giver en Beskrivelse af en fuldstændig Produktionsproces (f. Ex. Fabrikationen af 1000 Urkasser, Syning af 12 Dusin Skjorter, Indbinding af 100 Exemplarer af en Bog,

Tilvirkning af 500 Pund Ost o. s. v.), saaledes som denne normalt foregik for 40—50—60 Aar siden, og saaledes som den normalt foregaar den Dag i Dag med den moderne Tekniks Hjælpemidler. Af disse 672 Dobbeltnumre faldt de 27 paa Landbruget, 2 paa Minedrift, 8 paa Stenbrydning og 9 paa Transportarbejder, medens hele Resten fordeler sig over Industrien (83 forskellig Fag). Beskrivelsen er ganske overordentlig minutøs, idet hver Produktion er opløst i saa mange enkelte Faser, som det overhovedet har været muligt (undertiden over 1000), og for hver af disse Faser findes angivet: 1) Arten af anvendt Værktøj eller Arbejdsmaskine, 2) Bevægkraftens Art, 3) Antallet af beskæftigede Arbejdere, 4) Betegnelse af disses Funktion, 5) deres Køn og omtrentlige Alder i det givne Exempel, 6) den anvendte Arbejdstid, 7) Arbejdsløn pr. Dag, Time, Arbejdsenhed (ved Akkord) o. s. v., 8) samlet Beløb af Arbejdsomkostninger.

Den vidt drevne Udpensling af Stoffet kan vel i Almindelighed kun fuldt ud gouteres af teknisk Kyndige indenfor hvert enkelt Fag, men man træffer dog spredtvis paa Enkeltheder, som ikke savne almindelig Interesse. Exempelvis kan det nævnes, at man ved at gennemlæse Tabellerne hyppig gør den Iagttagelse, at en og samme Operation, som saavel nu som før udføres uden Maskiners Hjælp, medtager langt mere Tid nu end tidligere. Dette Forhold har i mange Tilfælde givet Anledning til Tvivl om Opgivelsernes Paalidelighed, men fornyede Undersøgelser og Spørgsmaal til de paagældende Meddelere have i Regelen kun ført til en Bekræftelse af de oprindelige Data. Man staar altsaa overfor det Faktum, at medens Arbejdet naturligvis

er blevet mange Gange mere produktivt, overalt hvor Maskiner ere traadte i Haandkraftens Sted, er det modsatte ofte Tilfældet ved de Operationer, som endnu ere forbeholdte denne sidste. Er det da virkelig saa, at Maskintekniken har virket lammende paa Haandens Arbejdsevne? Eller skal man maaske søge Forklaringen i den Retning, som antydes af en Meddeler i Skotøjsindustrien, naar han erklærer, at det vel forholder sig rigtigt, at en vis Operation, som i 1875 udførtes i $8\frac{1}{4}$ Time, nu faktisk medtager $13\frac{3}{4}$ Time, men at ganske vist en »smart« Arbejder, som ikke hindredes ved »union rules«, vilde kunne udføre Arbejdet i samme Tid nu som før?

Ved Siden af den nævnte udførlige Fremstilling af alle Enkelthederne i Arbejdet giver Beretningen en Oversigt, der tager direkte Sigte paa de Spørgsmaal, der have foranlediget den hele Undersøgelse. Denne Oversigt meddeler for hvert af de 672 Exempler en Angivelse af Antallet af beskæftigede Arbejdere, det samlede Antal medgaaede Arbejdstimer og det samlede Beløb af Arbejdsomkostninger, dels under den ældre, dels under den nyere Arbejdsmethode. For blot at tage et enkelt Exempel: 100 Par ordinære Herrestøvler med pløkkede, halvdobbelte Saaler, tilvirkede dels i 1859, dels i 1895. Arbejdet kunde i førstnævnte Aar opløses i 83 forskellige Operationer, der udførtes af 2 forskellige Arbejdere (en Skomagersvend og en Syerske); i 1895 kunde der udsondres 122 Operationer, udførte af 113 forskellige Arbejdere. Det samlede Antal medgaaede Arbejdstimer var i de to Aar henholdsvis 1436 ($14\frac{1}{3}$ Time for hvert Par Støvler) og 154

(1 $\frac{1}{2}$ Time pr. Par), og Beløbet af Arbejdsomkostninger er reduceret fra 408 til 35 Dollars.

Saadanne Oplysninger ere selvfølgelig af stor Værdi, naar de — som her — hvile paa exakt Grundlag. Og Arbejdsdepartementet nøjes ikke med at sende selve de talmæssige Resultater ud i Verden; disse ere ledsagede af en Text, hvori bl. a. indgaar mange interessante Iagttagelser, der ere gjorte af Departementets øvede og erfarne Undersøgelsesagenter under deres Besøg i Fabrikerne og Samtaler med disses over- og underordnede Personale. Herved bringes Læseren i saa nært Forhold som mulig til det, der er Undersøgelsens umiddelbare Genstand, og der tilvejebringes herigennem en Illustrering af Talresultaterne, som i særlig Grad er paa sin Plads her, hvor det gælder om at fastholde en stor Mængde Enkeltheder. Der er nemlig ikke gjort noget Forsøg paa at samle disse mange Enkeltresultater og indordne dem under nogle faa Fællesudtryk. Bearbejderen har vel haft sine gode Grunde til at undlade dette, men vi kunne dog ikke se, at de tekniske Vanskeligheder ved en summarisk Sammendragning af Resultaterne vilde være uovervindelige. Det vilde f. Ex. ikke være umuligt at foretage en Gruppering af de undersøgte Industrier, saaledes at man umiddelbart kunde se, i hvor mange af dem (og i hvilke) Anvendelsen af Maskiner har bragt Arbejdstiden pr. Produktionsenhed ned til det halve, til en Fjerdedel, til en Tiendedel, eller paa Grundlag af de vundne Erfaringer at drage Paralleler mellem Arbejdstidens og Arbejdsomkostningernes Reduktion.

Mangelen af en saadan yderligere Tilrettelægning af det store, værdifulde Stof — en Mangel, som iøvrigt

er typisk for amerikansk Statistik, men som man f. Ex. aldrig vilde træffe i et tilsvarende Arbejde af germansk Oprindelse — dømmer paa Forhaand Værket til en yderst sparsom Benyttelse. Maaske ikke mindst fordi selv den grundigste og mest samvittighedsfulde Anmelder ikke kan naa videre end til at antyde Indholdets Art, aldrig til at give sine Læsere Blod paa Tandens.

4. Miss Collet om Kvindearbejde.

Report by Miss Collet on Changes in the Employment of Women and Girls in industrial centres. Part I. Flax and Jute Centres. Board of Trade. 1898.

Bogen er udgivet som en Fortsættelse af Forfatterindens Beretning om Anvendelsen af kvindelige Arbejdere i den engelske Industri i Tidsrummet 1881—1891.*) Som første Del af en Serie spænder den over Linned- og Juteindustriens Hoveddistrikter paa de britiske Øer.

Medens den før nævnte Beretning gav en Skildring af Forholdene i Nutiden, i det væsentlige med Folketællingerne af 1881 og 1891 som Baggrund, have vi nu for os et historisk Arbejde eller maaske rettere en Materialsamling til et saadant. Tanken med Udgivelsen er at bringe i saa tilgængelig Form som mulig de vigtigste af de Oplysninger, der findes, om Kvinders Arbejdsvilkaar i forskellige Perioder af det 19. Aarhundrede, og saa vidt muligt at supplere dette Stof med Meddelelser af nyere Dato.

*) Report by Miss Collet on the Statistics of Employment of Women and Girls. (C-7564 of Session 1894). Anmeldt i nærv. Tidsskr. 1895 S. 568 ff.

Kilderne til det historiske Materiale er i det væsentlige en Række af Kommissionsbetænkninger og Beretninger fra Fabrikinspektører og andre Embedsautoriteter.

Bogens Karakter af Materialsamling giver sig bl. a. tilkende i den fragmentariske og tilsyneladende tilfældige Maade, hvorpaa Forfatterinden behandler en stor Mængde Spørgsmaal, som i Øjeblikket have særlig Interesse; saaledes f. Ex. Overgangen fra Hjemmearbejder- til Fabriksystemet, gifte Kvinders Arbejde, Forholdet mellem Mænds og Kvinders Arbejdsvilkaar til forskellige Tidspunkter o. s. v. Men paa den anden Side meddeles der, i sammentrængt og let tilegnelig Form, en saadan Mængde af højst interessante Enkeltheder, at man let glemmer, hvad der mangler.

Foruden det historiske Lys — ikke altid flatterende — som Bogen kaster over den engelske Textilarbejderskes Stilling i Nutiden, giver den værdifulde Bidrag paa andre Omraader. Man faar ved Læsningen et nyttigt Indblik i Gangen i den kolossale Omvæltning, der er foregaaet i Spinde- og Væveindustrien siden Trediverne. I Almindelighed har den ikke-fagkyndige den Forestilling, at den dampdrevne Maskine kom som en uafvendelig Skæbne, som en Naturbegivenhed, der hensynsløst brød sig Vej og lagde det gamle øde for at bygge det nye op. For den, der er hildet i saadanne Forestillinger, er det lærerigt at se, hvilken Modstandsevne det gamle System ofte var i Besiddelse af, og hvilke mærkelige sociale Følger det fik, at Modstanden ikke var lige sejt overalt. Dampmaskinen har i det lange Løb virket i høj Grad nivellerende paa Arbejdsvilkaarene; paa et enkelt Blad kan der gives ret fyldig

Besked om Fabrikarbejderes sociale Forhold i Øjeblikket. Anderledes for et Par Menneskealdre siden, da den nye Tid var i Gennembrud; Billedet var da mere broget, mere malerisk — trods de gennemgaaende mørke Farver, det bærer.

Report by Miss Collet on the Money wages of indoor domestic servants. Board of Trade. London 1899.

Board of Trades Arbejdsdepartement søger Stoffet til sine statistiske Undersøgelser ad mange Veje. Materialet til det ovennævnte lille Hæfte om Tyendelønninger er tilvejebragt ved at uddele Spørgeformularer til et stort Antal private Personer, som man ansaa for at være interesserede i Sagen, bl. a. til Medlemmerne af »Royal Statistical Society« og »British Economic Association«. Det er et Vidnesbyrd om engelske Nationaløkonomers stærkt udviklede Almensans, at denne Appel til deres Hjælp gav et særdeles tilfredsstillende Resultat. Da man imidlertid frygtede for, at man ikke ad denne Vej vilde faa de yngste og mindst uddannede Tjenestepiger tilstrækkelig stærkt repræsenterede, søgte man Oplysninger om denne Klasses Lønningsforhold ad anden Vej, idet man anmodede Distriktsbestyrerne ved 31 Distrikter af den store Forening »Metropolitan Association for Befriending Young Servants« om ved Uddrag af deres Bøger at meddele Departementet Oplysning om de Begyndelseslønninger, hvortil unge Tjenestepiger i et bestemt Tidsrum vare blevne bortfæstede. Alt i alt fik man Meddelelser om lidt over 5300 Tjenestepigers Løn, og ved en Sammenstilling af disses Aldersgruppering med den ved Folketællingen 1891 fundne Aldersgruppering for Tjeneste-

piger viste der sig en saa nøje Overensstemmelse, at det tilfældige Udvalg, i hvert Fald i denne Henseende, maatte betragtes som repræsentativt.

Beretningen giver en Oversigt over Tjenestepigelønnen dels i London (gennemsnitlig 17 £ 16 sh.), dels i den øvrige Del af England og Wales (15 £ 10 sh.), dels i større skotske Byer (c. 17 £), dels endelig i Irland, hvor Forholdene dog ikke tillade Beregningen af et almindeligt Gennemsnit. Der gøres endvidere Rede for, hvorledes Lønnen varierer i Forhold til Tyendets Alder — vist nok langt stærkere end hos os (i London f. Ex.: 16 Aar 9,3 £, 18 Aar 12,8 £, 21—25 Aar 17,5 £, 30—35 Aar 23,2 £, over 40 Aar 27,8 £) — og i Forhold til Tjenestetiden hos samme Herskab. Det sidstnævnte Punkt er af ikke ringe Interesse; hvis det Udvalg, hvorpaa Statistiken bygger, ogsaa i denne Henseende er et Udtryk for det normale, have kun 35 pCt. af de engelske Tjenestepiger været i deres Tjeneste mindre end 1 Aar, 19 pCt. mellem 1 og 2 Aar, 13 pCt. mellem 2 og 3 Aar, 14 pCt. mellem 3 og 5 Aar, 11 pCt. mellem 5 og 10 Aar og 8 pCt. over 10 Aar; gennemsnitlig have Pigerne været 3 Aar i deres nuværende Pladser, og den hele gennemsnitlige Tjenestetid kan altsaa antages at være omtrent dobbelt saa lang. Det er da ogsaa i Almindelighed en stor Fordel for en Tjenestepige at blive længe i sin Plads, idet hendes Løn da i det overvejende Antal Tilfælde stiger med 1 à 2 £ om Aaret; dette gælder dog selvfølgelig i mindre Grad de ældre Aldersklasser end de yngre. — Af Interesse er ogsaa det lille Afsnit om Pigernes Fritid og lignende. Den fuldstændige Mangel paa Ensartethed i Reglerne her vidner om Vanskeligheden

ved at finde en for baade Herskab og Tyende tilfredsstillende Ordning af dette det mørkeste Punkt i Tyendeforholdet.

5. Et statistisk Lexikon.

Michael G. Mulhall. The Dictionary of Statistics. Fourth edition, revised to november 1898. London 1899.

Dette lexikalske Værk, hvis nu foreliggende 4de Udgave har naaet den anselige Størrelse af 850 Sider, er et udmærket Vidnesbyrd om Vanskelighederne ved at gøre international Statistik. Forfatteren udtaler selv i Forordet, at det ikke er let for en enkelt Mand at udføre et saa omfangsrigt Samlearbejde som det foreliggende med den ønskelige Akkuratesse, og han tager Ordet for Oprettelsen af et internationalt Bureau, som under kyndig Ledelse hvert Aar skulde udgive (paa Engelsk, Fransk og Tysk) en statistisk Oversigt, omfattende alle Lande, og med komparative Tabeller for hvert Tiaar ned til 1850.

Dette kan maaske være rigtigt nok, men urigtigt er det i hvert Fald, naar Forfatteren tilføjer, at hans Lexikon betegner et Skridt i den rigtige Retning; dertil er det for upraktisk, for unøjagtigt og alt for meget af en Kuriositetssamling.

Upraktisk er det — for blot at nævne en enkelt Ting — at dele en alfabetisk ordnet Haandbog i to Dele, hvoraf den første omfatter Tiden »fra Kejser Diocletian til Aar 1890«, medens den anden Del beskæftiger sig med »Aarhundredets sidste Decennium«. Ja naar denne Inddelingsmaade endda var strængt gennemført — men det er kun altfor tydeligt, at den

nye (fjerde) Udgave er bleven til paa den Maade, at tredie Udgave er optrykt som første Del, og de nye Oplysninger, som Forf. har skaffet sig (baade om Tiden før og efter 1890), ere tilføjede som anden Del — en Fremgangsmaade, som kun kan forsvares med, at den er ganske bekvem for Forfatteren.

Om Unøjagtighederne i Værket ved Tilfældets Ugunst have samlet sig særlig tæt om de Meddelelser, der angaa danske Forhold, skal være usagt; men det maa haabes. Selv et ganske flygtigt Gennemsyn er tilstrækkeligt til at forskaffe Læseren en Række interessante Overraskelser. Vi finde f. Ex., at der i Danmark opkræves en Stats-Indkomstskat, som i aarligt Gennemsnit 18⁹⁴/₉₈ indbragte 500,000 £. — Endvidere oplyses man om, at de danske Hovedmønter ere: 10 Thaler i Guld og 2 Rigsdaler i Sølv. (Tyskland har ligeledes 10 Thaleren, Sverige derimod Guld-Dukater og Sølv-Rixdalere). — Den vigtigste Kanal i Danmark er Ejderkanalen, anlagt 1785 med en Bekostning af 510,000 £. — Island er en Republik under dansk Protektorat. Dette sidste lade vi endda gaa; et langt mere pinligt Indtryk gør det at erfare den Stagnation i Industrien, der finder Udtryk i, at de faststaaende Dampmaskiners Styrke ikke var forandret fra Aar 1888 til 1896; i begge Aar udgjorde den kun 10,000 Hestes Kraft, medens dog Lokomotivernes samlede Hestekraft er steget fra 40,000 til 100,000 og Skibsmaskinernes fra 100,000 til 150,000. — Disse mange Unøjagtigheder ere iøvrigt paa en vis Maade undskyldelige, da Forfatteren aabenbart har været meget slet hjulpen i Retning af literære Hjælpemidler; i Kildefortegnelsen findes kun anført to Bøger om danske Forhold, nemlig:

»Résumé Statistique. 1878« og »Falbe. Statistics of Denmark. 1875«.

Valget af hvad der skal medtages i en Haandbog som den foreliggende, er naturligvis altid vanskeligt; der er jo snart sagt ikke den Oplysning af statistisk Natur, som man ikke ved Lejlighed kan faa Brug for; men det synes os dog, at Forf. har været for imødekommende overfor sin Læsekreds, naar han f. Ex. under Artiklen Horses meddeler følgende: »En Hest kan leve 25 Aar, men en Sporvognshest holder kun 5 Aar. Hestekød spises i Frankrig, Kroppen giver 450 Pund Kød. Napoleon gik i 1812 over Niemen med 100,000 Heste, hvoraf 95,000 døde, før han naaede Moscow«. — De Færreste ville vel finde paa at søge Artiklen Banquet i et statistisk Lexikon; og dog har ogsaa Gæstebudet sin Statistik, i ait Faid Præsident Carnots Gilde den 19. Juli 1889 for 15,000 Embedsmænd, Deputerede og andre offentlige Personer. Artiklen opregner omhyggelig, at der ved denne Lejlighed anvendtes 195 Kokke, 1050 Opvartere, 80,000 Tallerkener, og at der blev fortæret 30,000 Brød, 23,000 Flasker Vin, 600 Gallons Suppe, 3 Tons Fisk, 32 Cwts. Kød, 7200 Stykker Fjerkræ og 6 Tons Is. — Slaar man op paa Ordet Music, finder man en Meddelelse om Udfaldet af en Auktion, der afholdtes i London 1890, over Forlagsretten til celebre Sangmelodier som »Odi tu« og »Jolly Smiths«. -- Under Statistics erfarer man, at hvis man kan gennemlæse 3 Bøger om Dagen, vil det vare 50 Aar, før man bliver færdig med de 50,000 Bøger af statistisk Indhold, der existere. — Og mange flere mærkelige Oplysninger kan man finde i Mulhalls Værk; om Tyrefægtninger, om Billardrekorder,

om Fastekunstnere, Navne og Højdemaal for de mest navnkundige Dværge og Kæmper (Goliath var ikke stort mere end en Trediedel saa høj som en unavngiven Kæmpe, der levede i Palermo i det 15. Aarhundrede).

De her gengivne Prøver paa Indholdet af »The Dictionary of Statistics« ville formentlig være tilstrækkelige til at overbevise mulige Lysthavende om, at Bogen ærlig er de 21 Shillings værd, som den koster.

6. Tidsskrifter.

Der Arbeitsmarkt. Halbmonatsschrift der Centralstelle für Arbeitsmarkt-Berichte. Herausgeber: Dr. J. Jastrow. Berlin.

Begyndte at udkomme (som Maanedsskrift) for to Aarsiden. Anledningen var følgende. Efter at der i første Halvdel af 90'erne var oprettet en Mængde Arbejdsanvisningsanstalter i Sydtyskland, lykkedes det i Løbet af Aaret 1896 at tilvejebringe en Række Sammenslutninger af disse — for største Delen helt eller halvt kommunale — Anstalter i saakaldte »Landesverbände«, hvis Formaal var dels at muliggøre en praktisk Samarbejden ved daglig Udvexling af Vakancelister o. l., dels at bane Vej for større Uniformitet i de enkelte Anstalters Arbejdsmaade. For hvert Landesverband dannedes en Centralanstalt, og for at fuldstændiggøre Organisationen oprettedes 1. Januar 1897 i Berlin et »Centralstelle für Arbeitsmarkt-Berichte«, hvis Opgave er at samle og offentliggøre de mange spredte Oplysninger om Tilstanden paa Arbejdsmarkedet, først og fremmest det store statistiske Materiale, der lader sig udtrække af Arbejdsanstalternes Bøger. Efter at dette Centralinstitut, hvis Leder var og er Dr. Jastrow, i $\frac{3}{4}$ Aar

havde benyttet Ugeskriftet »Soziale Praxis« til Offentliggørelse af sine Beretninger, viste det sig snart, at Stoffet blev for omfattende til at indgaa i dette Tidsskrift; og da Dr. Jastrow fratraadte Redaktionen af »Soziale Praxis«, overtog han Udgivelsen af et særligt Organ for Centralinstituttet.

»Der Arbeitsmarkt« er ved Begyndelsen af sin 3die Aargang blevet et 14-Dages-Skrift. Foruden de talrige børsmæssige Notitser om Tilbud og Efterspørgsel efter Arbejdskraft og om Lønbevægelser i de forskellige Fag, samt kortfattede Situationsberetninger fra Ulandet, indeholder Tidsskriftet periodiske Sammenstillinger i Tabelform, vedrørende alle saadanne Forhold, som kunne have Interesse for Arbejdsmarkedet. Derhos ledende Artikler og orienterende Oversigter af stor Aktualitet. — Abonnementsprisen er 4 Mark aarlig.

Berichte über Handel und Industrie. Zusammengestellt im Reichsamt des Innern. Berlin.

Udgaar i tvangfri Hæfter. Der findes bl. a. udførlige Afhandlinger om Frankrigs Handel og Skibsfart, om Handelens og Industriens Tilstand i Nordamerikas Forenede Stater indtil Begyndelsen af 2det Halvaar 1899, en Specialberetning om den amerikanske Jærn-, Staal- og Textilindustri indtil Oktober 1899. Endvidere en Række Kolonialmeddelelser o. l. — Hvert Hæfte (à 2 Ark) koster 50 Pf., i Abonnement 40 Pf.

Bulletin of the Bureau of Labor Statistics of New York. Editors: John M. Mackin, Adna F. Weber, Henry C. Southwick. Albany, New York.

Dette Fjerdingsaars-Skrift, der siden Juni 1899 udgives af Staten New Yorks Labor Bureau, slutter sig i Indhold nær til den store Mængde arbejdsstatistiske Tidsskrifter, som ere fremkomne i de senere Aar. De samme evindelige Tabeller over Arbejdsløshed, over Striker og Lockouts, over Løn og Arbejdstid. De samme faglige Meddelelser om helt lokale Tilstande. Alt dette kan umulig interessere fra den ene Side af Atlanterhavet til den anden, og den stadige Læsning af disse Tidsskrifter vilde være en Lidelse, dersom de ikke bød paa andet end dette. Men heldigvis er en stadig voxende Del af Pladsen forbeholdt Meddelelser om Arbejderlovgivning og praktisk Arbejdsret. Udbredelsen af Kendskab til disse Ting er de arbejdsstatistiske Tidsskrifters internationale Mission; her er et Omraade, hvor de kunne virke befrugtende. Det er da ogsaa de fyldige Oversigter over ny positiv Ret og mærkelige Domsafgørelser, der giver New Yorker Tidsskriftet dets Interesse.